

מנחות דף ל'

אמר רב יוסף, שני דברים אלו אמר רב בהלכות ספר תורה, ומצינו על כך סתירה בברייתא. הדבר הראשון שאמר רב: ספר תורה שיש בו שתי טעיות בכל דף ודף יתקן, שלש יגנוז. ומצינו על כך סתירה מהברייתא, ששנינו, שלש יתקן, ארבע יגנוז.

מביאה הגמרא ששנינו בברייתא, אם יש באותו ספר דף אחד שלם, אפילו ישנן טעיות בכל דף ודף, אותו הדף מציל עליהם ומתקן. אמר רב יצחק בר שמואל בר מרתא משמו של רב, והוא שרוב הספר כתוב כהלכתו. שאל אביי את רב יוסף, האם בכדי להציל צריך שיהיה דף ללא כל טעויות או שגם אם יש בדף שלש טעויות מציל כשיש בדפים אחרים ארבע טעויות? אמר לו, הואיל וניתן רשות לתקן יכול לתקן הכל. ומה ששנינו שאם יש ארבע יגנוז, זה באופן שחסרו ממנו אותיות. אבל אם יש בו אותיות יתירות, אפילו ארבע בדף גוררן וכשר. ואמר רב כהנא, הטעם שפסול בחסירות, כיון שהספר נראה כאילו יש כתמים כשכותב ומגיה בשיטין את מה שחיסר. מביאה הגמרא, של'אגרא' שהיה חמיו של רבי אבא, היה לו ארבע יתירות בספרו בכל דף. בא לפני רבי אבא, ואמר לו שלא הצריכו לגנוז אלא בחסירות, אבל יתרות מותר לתקן.

עמוד אחרון שבספר התורה גומר
בסוף
הדבר השני שאמר רב, הכותב ספר תורה ובא לגמור, גומר ואפילו באמצע הדף.

וקשה על כך מהברייתא ששנינו, הכותב ספר תורה בא לו לגמור, לא יגמור באמצע הדף כדרך שגומר בחומשין, אלא מקצר את רוחב השיטין, והולך עד שיגמור לעיני כל ישראל בסוף הדף? עונה הגמרא, שמה שאמר רב שגומר באמצע הדף בחומשין שאין עשויין כקדושת ספר תורה. שואלת הגמרא, והרי רב אמר 'ספר תורה'? עונה הגמרא, הכוונה שבסיום כל חומש של ספר תורה יכול לכתוב באמצע הדף. אבל 'לעיני כל ישראל', מודה שצריך לסיים בסוף הדף. שואלת הגמרא, והרי אמר רב יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, ש'לעיני כל ישראל' מסיים

באמצע הדף? עונה הגמרא, הכוונה לאמצע שיטה.

ומביאה הגמרא שמצינו בזה מחלוקת להלכה, שרבנן אומרים שיכול לסיים אף באמצע שיטה ובאמצע הדף. ורב אשי אמר דווקא באמצע שיטה יכול לסיים אבל לא באמצע הדף. ולהלכה, דווקא באמצע שיטה אבל לא באמצע הדף.

ח' פסוקים שבתורה יחיד קוראם
אמר רבי יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר
רב, שמנה פסוקים שבסיום ספר התורה,
יחיד קורא אותן בבית הכנסת³⁴⁹ ואין מפסיקים בהם. שואלת הגמרא,
שלכאורה רואים מכאן שלא כרבי שמעון. ששנינו בברייתא, נאמר:
"וַיָּמָת שָׁם מֹשֶׁה עֶבֶד ה' בְּאֶרֶץ מִוָּאב"³⁵⁰, אפשר שמשה כתב זאת?
אלא עד כאן כתב משה, מכאן ואילך כתב יהושע³⁵¹, דברי רבי יהודה,
ויש שאמרו בשם רבי נחמיה. אמר לו רבי שמעון, אפשר שספר תורה
חסר אות אחת, והרי כתוב: "לָקַח אֶת סֵפֶר הַתּוֹרָה הַזֶּה"? אלא עד
כאן הקדוש ברוך הוא אומר ומשה אומר וכותב, מכאן ואילך הקדוש
ברוך הוא אומר ומשה כותב בדמיון ולא חזר אחריו. כמו שמצינו בירמיה
שכתבו כלשון ששמעו בנבואה. ולכאורה זה שלא כרבי שמעון³⁵²? עונה
הגמרא, אפילו כרבי שמעון, הואיל והשתנו משאר התורה שנכתבו
בדמיון, יחיד קורא אותם³⁵³.

ואמר רב יהושע בר אבא אמר רב גידל אמר רב, הלוקח ספר תורה מן

349 ה"ד משולם היה מפרש למעוטי שלא יקרא ש"צ עמו וקשה לר"ת דבימי החכמים לא היה רגילות שיסייע שליח ציבור לקורא בתורה כדמוכח בפ' שני דמגילה (דף כא: ושם) דאמרינן קראוה שנים יצאו משא"כ בתורה אלא כן עיקר כמו שפירש בקונטרס לאפוקי שלא יקראו זה אחר זה אותם ח' פסוקין כגון זה ד' וזה ד' או זה ה' וזה ג' ומה שנוהגין עכשיו שמיסייע ש"צ לקורא בתורה כדי שלא לבייש את מי שאינו יודע לקרות. תוס'.

350 שאמר הקב"ה אומר ומשה כותב כמה שמצינו שהנביאים כותבים מפי רבם. רש"י בב"ב.

351 מה שנוהגין לומר צידוק הדין בשבת במנחה פירש רב שר שלום גאון על שנפטר משה רבינו באותה שעה לפיכך נמנעו מלעסוק בתורה משום דאמרי' חכם שמת כל בתי מדרשות שבעיר בטיילין וקשה דהא כתיב בן מאה ועשרים שנה אנכי היום ודרשינן היום מלאו ימי ושנותי ואם בשבת מת א"כ כתב היום מערב שבת ויש לתמוה דכתב על העתיד ולר"ש לא בעי למימר דהפסוק נאמר על העתיד מדקשיא ליה מהא דכתיב לקוח את ספר התורה הזה שמא על שם שעתיד יהושע להשלימו ועוד קשה דבסדר עולם משמע דבשבעה באדר שמת משה בו ערב שבת היה דקתני ואחר הפסח בעשרים ושנים סבבו את העיר כל אנשי המלחמה הקף פעם אחת ויהי ביום השביעי וישכימו בבוקר וגו' רבי יוסי אומר יום שבת היה והשתא משהתחילו לסבב לו בכ"ב בניסן א"כ יום שביעי שהיה שבת כ"ח בניסן היה ומדכ"ח בניסן שבת שבעה באדר ערב שבת... תוס'.

352 שר"י אמר שלא כתבם משה ולפיכך נשתנו משאר התורה. רש"י בב"ב.

353 הרב ר' משולם כתב שמכאן שצריך לקרוא לאחד אותם ח' פסוקים שלא יקרא עמו שליח צבור. ואין נראה לר"ת שהרי כן הדין בכל התורה. אלא שלא יקראו שנים אחד ד' פסוקים, ואחד ד' פסוקים. ומה שעכשיו נוהגים ששנים קוראים ביחד הוא כדי שמי שאינו יודע לקרות לא יתבייש. ועוד או' ר"י שכול אחד לסייע לו בנחת. תוס' בב"ב.

השוק המצווה שעשה נחשבת כחוטף מצוה מן השוק. אבל אם כתב, מעלה עליו הכתוב כאילו קיבלו מהר סיני. אמר רב ששת, אם הגיה אפילו אות אחת, מעלה עליו כאילו כתבו.

תנו רבנן³⁵⁴, עושה אדם יריעה מבית שלש

רוחב יריה בספר תורה

דפים. ועד בית שמנה דפים. אבל לא יעשה

פחות מיכן ויתר על כן, כדי שהתפרים בין היריעות לא יהיו רבים מדאי, וגם שלא יהיו מרוחקים מדאי. ולא ירבה עמודים בכל יריעה, כדי שלא יהיו צרים מדאי וייראו כאגרת. ולא ימעט בעמודים ביריעה רחבה, שאין העין שולטץ בקריאה בעמודים רחבים וטועה בראשי השורות. אלא רוחב העמודה יהיה ככתיבת שלש פעמים המילה 'למשפחותיכם'³⁵⁵.

נזדמנה לו יריעה בת תשע עמודים, לא יחלוק שלש לכאן ושש לכאן, אלא ארבע לכאן וחמש לכאן. במה דברים אמורים שלא ימעט ולא ירבה בדפים? בתחלת הספר. אבל בסוף הספר אפילו אם אין לו לכתוב אלא אפילו דף אחד יעשה בכל היריעה או פסוק אחד ויכתוב עמודה צרה בכל שורה מילה כדי שיסיים בסוף הדף.

שיעור שולי גליון בספר תורה

שיעור השוליים בגליון של ספר תורה,

מלמטה טפח, מלמעלה שלש אצבעות, ובין דף לדף כמלא ריוח רוחב שתי אצבעות. והשיעור בחומשים שאינם עשויים לספר תורה אבל עשויים כגליון ספר תורה: מלמטה שלש אצבעות, מלמעלה שתי אצבעות, ובין דף לדף כמלא ריוח רוחב גודל, ובין שיטה לשיטה כמלא שיטה.

שיעור שבין תיבות ואותיות

שיעור הריוח בספר תורה בין מילים

ואותיות: בין תיבה לתיבה כמלא אות קטנה, ובין אות לאות כמלא חוט השערה. ואם רואה שאין די מקום לשוליים של הגליון מלמעלה ומלמטה או בין השורות או בין פרשה לפרשה, לא יקטין בשביל כך את גודל האותיות כדי שלא יפגום בנוי הכתיבה. נזדמנה לו תיבה בת חמש אותיות בסוף שורה, לא יכתוב שתי אותיות בתוך

354 סימן : סג"ם.

355 ר"ת פי' בתיקון ס"ת שלו בשם רבינו חננאל שאמר בשם הגאון דהיינו כשהכתיבה דקה אבל כשהכתיבה גסה הכל לפי הנאי ויכול לעשות דפין בשיטין ארוכין דאין עיניו משוטטות כיון שהכתיבה גסה. תוס'.

העמודה ושלוש מבחוץ³⁵⁶, אלא שלש בתוך העמודה ושתיים מבחוץ³⁵⁷. נזדמנה לו תיבה בת שתי אותיות בסוף שורה, לא יכתבנה חוץ לשרטוט הגליון של דף, אלא חוזר וכותב בתחילת השיטה. שאף על פי שהתרנו לכתוב שתי אותיות חוץ לדף מתיבה בת חמש, תיבה שלימה לא התרנו.

הטועה בשם

מי ששכח לכתוב את השם וכתב את המילה שאחריה, רבי יהודה אומר, גורר בסכין את מה שכתב ותולה את מה שגרר, כלומר כותב את המילה בין שתי השיתין, ואת השם כותב על מקום הגרר. רבי יוסי אומר, אינו צריך לגרור אלא אף כותבים את השם תלוי בין השיתין. רבי יצחק אומר, גם כשהכתב עדיין לח מוחק וכותב את השם על המחק³⁵⁸. רבי שמעון שזורי אומר, כל השם כולו תולין, מקצתו אין תולין חלק בין השיתין וחלק בשיתין. רבי שמעון בן אלעזר אומר משום רבי מאיר, אין כותבין את השם, לא על מקום הגרר ולא על מקום המחק ואין תולין אותו. ואם טעה בשם, מסלק את היריעה כולה וגונזה.

מביאה הגמרא שנחלקו כיצד פוסקים להלכה. רב חננאל בשם רב אמר, הלכה תולין את השם. רבה בר בר חנה בשם רב יצחק בר שמואל אמר, הלכה מוחק וכותב. שואלת הגמרא, מדוע לא אמר 'הלכה כרבי יוסי', או 'הלכה כרבי יצחק'? עונה הגמרא, משום שיש תנאים שהופכים את שיטות התנאים.

כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו
אמר רבין בר חיננא אמר עולא אמר רבי חנינא, הלכה כרבי שמעון שזורי. ולא עוד, אלא כל מקום ששנה רבי שמעון שזורי הלכה כמותו. ומבררת הגמרא, על מה אמר כן רבי חנינא. אם על מה ששנינו לגבי טעות בכתבת השם, היה לו לומר דבריו עם רב חננאל ורבה בר בר חנה ולמה נאמר לחוד? אלא התכוון למה ששנינו לגבי 'בן פקועה', רבי שמעון שזורי אומר, פרה שנשחטה ונמצא ולד חי במעיה, אפילו בן חמש שנים וחורש בשדה שחיתת אמו מטהרתו, ואינו צריך שחיטה. שואלת הגמרא, הרי אמר על

356 עמוד ב'.

357 אומר ר"ת דשם צריך שיהא כולו בתוך הדף.

358 אף על פי שאינו הדור כל כך כגורר. רש"י.

כך זעירי בשם רבי חנינא 'הלכה כרבי שמעון שזורי', ומדוע רבין בר
חנינא לא הוזכר עם זעירי?

האומר תנו ולא אמר כתבו מתי
מפרשים דבריו ונותנים

אלא אמר כן על מה ששנינו, בראשונה היו
אומרים: היוצא ליהרג מטעם המלכות ואמר
'כתבו גט לאשתי', הרי אלו יכתבו ויתנו, אף על פי שלא אמר 'תנו'
שודאי זו הייתה כוונתו לגרשה שלא תתיבם. חזרו לומר: אף המפליג
בים והיוצא בשיירא, מפרשים דבריו ויתנו. רבי שמעון שזורי אומר,
אף חולה מסוכן מפרשים דבריו וכותבים ונותנים. או שאומרת הגמרא,
שאמר כן על מה ששנינו לגבי נאמנות עם הארץ על הפרשתו במקום
הפסד: תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, רבי שמעון שזורי אומר
אף בחול שואל את העם הארץ אם הפריש ואוכלו על פיו³⁵⁹. שואלת
הגמרא, והרי נאמר על כך, אמר רבי יוחנן, הלכה כרבי שמעון שזורי
במסוכן ובתרומת מעשר של דמאי. ומדוע גם רבין בר חנינא לא הוזכר?
אלא אומרת הגמרא שהתכוון על מה ששנינו בברייתא, רבי יוסי בן
כיפר אומר משום רבי שמעון שזורי, פול המצרי שהוא מין קטנית שזרעו
לזרע³⁶⁰, מקצתו השריש לפני ראש השנה ומקצתו אחר ראש השנה אין
תורמין מזה על זה, לפי שאין תורמים ומעשרים לא מן החדש על הישן
ולא מן הישן על החדש. כיצד יעשה? מערבין יפה עם גרונו ויתרום,
ונמצא תורם ומעשר מן החדש שבו לתקן את החדש הנשאר, ומן הישן
שבו לתקן את הישן הנשאר. שואלת הגמרא, והרי שנינו על כך 'אמר
רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יוחנן: הלכה כרבי שמעון שזורי', ומדוע
רבין בר חנינא לא הוזכר?

חישוב נפח שידה ומשקים הנהיים
תחילה

אלא אמר רב פפא, הכוונה לגבי שידה. ורב
נחמן בר יצחק אמר, הכוונה למה ששנינו

359 בתחילת המשנה שנינו: הלוקח פירות ממני שאינו נאמן על המעשרות, ושכח ולא עשרן דמאי, שואלו בשבת
ואוכל על פיו, ולמוצאי שבת לא יאכל עד שיעשר. תרומת מעשר של דמאי שחזרה כו'. וכך פירוש: בשבת שאין
לו מה יאכל: שאינו יכול לתרום בשבת, והקילו חכמים אצלו משום עונג שבת, הואיל ודמאי דרבנן ורוב עמי
הארץ מעשרין הן, שואלו לעם הארץ אם עשרן ואוכלן על פיו. תרומת מעשר של דמאי שחזרה למקומה, כיון
שעכשיו אין לה תקנה: דכיון דנקרא עליה שם תרומה – מדמעת ואוסר את החולין. ואמר ר"ש שזורי שאף בחול
סומך על המוכר, משום הפסד חולין, ושואלו אם הפריש מעשר קודם שמכר לו, ואוכל על פיו, דנמצאת שלא חלה
על זה שם תרומת מעשר – דכבר נפטר. רש"י.

360 אם זרעו לירק מעשר הולך בתר לקיטה, (ר"ה דף יג:), אבל מיני קטנית הולכים אחר השרשה. רש"י.

בִּיָּן. ומבארת הגמרא, שרוב פפא אמר שאמר כך על מה ששנינו במשנה בכלים, שידה³⁶¹ שרוצים לדעת אם נחשבת בת כוריים ואינה כלי לקבל טומאה, בית שמאי אומרים נמדדת מבפנים בלא דפנותיה³⁶², ובית הלל אומרים מודדים מבחוץ עם עובי הנסרים. ומודים אלו ואלו שאין מודדים את עובי הרגלים שהם עבים יותר מהדפנות, ועובי המסגרת שסביב לפיהם. רבי יוסי אומר, מודים שעובי הרגלים ועובי הלבזבזין נמדד, והאור שבין הרגלים מתחת אין נמדד. רבי שמעון שזורי אומר, אם היו רגלים גבוהות טפח כין שהוא מקום חשוב אין נמדד, ואם לאו נמדד. רב נחמן בר יצחק אומר, נאמר בעניין יָין, ששנינו במשנה לגבי טומאת משקין, רבי מאיר אומר שמן נחשב משקה שגזרו עליו שתמיד כשנטמא הופך להיות ראשון לטומאה. וחכמים אומרים אף הדבש. רבי שמעון שזורי אומר אף היין. שואלת הגמרא, האם יש מי שחולק שיין אינו נחשב למשקה? עונה הגמרא, הכוונה שלרבי שמעון שזורי יין נחשב למשקה ולא שמן ודבש.

361 בפ' כירה (שבת דף מד:) ושם פי' בקונטרס דשידה היא מרכבת נשים ומק' עליו תוס' ולכן מביא שנראה לפרש דעשויה להניח בה כלים. תוס'.

362 ששנינו במשנה בכלים, 'כוורת הקש, וכוורת הקנים, ובור ספינה אלכסנדרית, ושידה תיבה ומגדל שמחזיקים ארבעים סאה בלח שהן כוריים בייבש' יצאו מתורת 'כלי' ואין מקבלין טומאה. השידה נמדדת מבפנים, אם מחזיק חללה כוריים טהורה. רש"י.